

ДІЛОВА УКРАЇНСЬКА МОВА

Лекція 2

СТИЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

План

1. Функціональні стилі української мови. Основні ознаки.
2. Професійна сфера як інтеграція офіційно-ділового, наукового і розмовного стилів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ботвина Н.В. Ділова українська мова (офіційно-діловий та науковий стилі): Навчальний посібник. 3-є вид., доп. та перероб. – К.: “АртЕк”, 2001. – 280 с.
2. Ботвина Н.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: Навчальний посібник. – К., 1998.
3. Гуць М.В., Олійник І.Г., Ющук І.П. Українська мова у професійному спілкуванні. Навчальний посібник. – К.: Міжнародна агенція “BeeZone”, 2004. – 336 с.
4. Ділова українська мова: Навч. посібник / О.Д.Горбул, Л.І.Галузинська, Т.І.Ситнік, С.А.Яременко; За ред. О.Д.Горбула. – 6-те вид., випр. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2007. – 222 с.
5. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. 2-ге вид., доповнене. – Х.: Торсінг, 2002.
6. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н.Д.Бабич. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 496 с.
7. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування. Навч. посібник. 2-е вид. К.: Каравела, 2005. – 352 с.
8. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посібник. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 360 с.
9. Пентилюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 224 с.
10. Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови. – К., 1993.
11. Українська мова (за професійним спрямуванням) [Текст] : навч. посіб.-практикум / [Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, І. П. Василюшин та ін.] ; Нац. ун-т “Львів. політехніка”. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 307 с.
12. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні; Інститут української мови. – стереотип. вид. – К.: Наук. думка, 2004. – 240 с.
13. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням. Підручник. За програмою МОНУ. 4-те видання. – К : Алерта, 2014. – 696 с.

1. ФУНКЦІОНАЛЬНІ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Стрижневим поняттям стилістики є **СТИЛЬ**. Це слово походить від латинського **STYLUS** – “ЗАГОСТРЕНА ПАЛИЧКА ДЛЯ ПИСАННЯ”. Воно має багато значень, вживається для характеристики певних напрямків у музиці, живопису, літературі, архітектурі, діяльності і поведінці людини, одязі, інтер’єрі тощо.

У мовознавстві стиль – це:

СТИЛЬ – СУКУПНІСТЬ МОВНИХ ЗАСОБІВ (СЛІВ, ГРАМАТИЧНИХ МОРФЕМ, СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ) ДІБРАНИХ ВІДПОВІДНО ДО МЕТИ, ЗМІСТУ, СФЕРИ СПІЛКУВАННЯ.

Функціональні стилі протиставляються літературним (романтизм, сентименталізм, реалізм, постмодернізм тощо), експресивним (доброзичливий, фамільярний, іронічний, зневажливий) тощо.

В українській мові найчастіше виділяють **5** основних і **2** додаткові стилі.

Основні:

1. Науковий.
2. Офіційно-діловий.
3. Публіцистичний.
4. Художній.
5. Розмовний.

Додаткові:

1. Конфесійний.
2. Епістолярний.

КОЖЕН СТИЛЬ СЛІД ХАРАКТЕРИЗУВАТИ ЗА ТАКИМИ КРИТЕРІЯМИ:

1. Мета мовлення (основне призначення стилю).
2. Сфера використання (в яких сферах суспільного життя застосовується найчастіше стиль).
3. Наявність підстилів.
4. Жанри (тексти, в яких стиль реалізується).
5. Форми реалізації стилю (монолог, діалог, полілог).
6. Основні риси стилю (загальні і окремо – мовні).

НАУКОВИЙ СТИЛЬ

МЕТА МОВЛЕННЯ. За допомогою наукового стилю реалізується мовна функція повідомлення. Тексти, виконані в цьому стилі, містять наукову інформацію, яку треба донести до різних верств суспільства. Це доведення теорій, обґрунтування гіпотез, повідомлення наслідків досліджень, наукове пояснення явищ, систематичний виклад певних знань тощо.

СФЕРА ВИКОРИСТАННЯ І НАЯВНІСТЬ ПІДСТИЛІВ. Науковий стиль унаслідок різноманітності галузей науки й освіти поділяють на такі **ПІДСТИЛІ (І ЖАНРИ ВІДПОВІДНО)**: власне науковий, науково-навчальний, науково-популярний, науково-публіцистичний, виробничо-технічний.

ВЛАСНЕ НАУКОВИЙ ПІДСТИЛЬ обслуговує фахівців певної галузі науки. Це наукові дослідження в галузі мовознавства, медицини, біології, фізики тощо, викладені у докторських, кандидатських дисертаціях, монографіях окремих статтях.

НАУКОВО-НАВЧАЛЬНИЙ ПІДСТИЛЬ використовується при написанні підручників, посібників та іншої літератури, призначеної для навчальних закладів. Наприклад:

НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ПІДСТИЛЬ властивий працям, надрукованим у спеціальних газетах і журналах, призначених для фахівців певної галузі науки і техніки.

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ПІДСТИЛЬ має на меті зацікавити науковою інформацією широке коло людей незалежно від їх професійної підготовки. Це окремі брошури, статті, замітки на медичні, космічні, біологічні тощо теми у засобах масової інформації.

ВИРОБНИЧО-ТЕХНІЧНИЙ ПІДСТИЛЬ – це мова літератури, що обслуговує різні сфери господарства й виробництва (інструкції, описи технологічних процесів тощо).

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛЮ: монолог і діалог.

ОСНОВНИМИ РИСАМИ наукового стилю є поняттєвість і предметність, об'єктивність, точність, логічність, аргументованість викладу, наявність цифрових даних, схем, таблиць, діаграм, малюнків, відсутність образності, емоційності та індивідуальних авторських рис.

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ:

лексико-фразеологічний рівень

- наявність великої кількості термінів із різних галузей знання (напр., математичні – *квадрат, гіпотенуза, алгоритм, косинус* тощо; біологічні – *цитоплазма, вакуолі, фітонциди* і т. п.);
- переважання абстрактної лексики і запозичених слів;
- багатозначні слова використовуються зазвичай у одному із значень;
- відсутність емоційно-експресивної лексики;

граматичний рівень

- велика кількість іменників та інших субстантивованих частин мови;
- переважання абстрактних іменників середнього роду з суфіксами -ство, -цтво, -ння, -ття (напр., *класифікування, формулювання, сприйняття* тощо);
- мінімальне вживання особових займенників;

- нахил до розгорнутих складних речень із різними видами підрядності, відокремленими зворотами, вставними конструкціями;
- наявність цитат, посилань;
- чітка композиційна структура тексту, поділ його на розділи, параграфи, пункти, підпункти.

ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИЙ СТИЛЬ

МЕТА МОВЛЕННЯ. Офіційно-діловий стиль — функціональний різновид мови, який слугує для спілкування в державно-політичному, громадському й економічному житті, законодавстві, у сфері управління адміністративно-господарською діяльністю.

СФЕРА ВИКОРИСТАННЯ. Основне **ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ** цього стилю – регулювати ділові стосунки мовців у державно-правовій і суспільно-виробничій сферах, обслуговувати громадські потреби людей у типових ситуаціях.

Офіційно-діловий стиль має такі **ПІДСТИЛІ (ЖАНРИ)**:

ЗАКОНОДАВЧИЙ — використовується в законотворчій сфері, регламентує та обслуговує офіційно-ділові стосунки між приватними особами, між державою і приватними та службовими особами. Реалізується в Конституції, законах, указах, статутах, постановах тощо.

ДИПЛОМАТИЧНИЙ — використовується у сфері міждержавних офіційно-ділових стосунків у галузі політики, економіки, культури. Регламентує офіційно-ділові стосунки міжнародних організацій, структур, окремих громадян. Реалізується в конвенціях (міжнародних угодах), комюніке (повідомленнях), нотах (зверненнях), протоколах, меморандумах, договорах, заявах, ультиматумах та ін.

ЮРИДИЧНИЙ — використовується у юриспруденції (судочинство, дізнання, розслідування, арбітраж). Цей підстиль обслуговує й регламентує правові та конфліктні відносини: між державою і підприємствами та організаціями всіх форм власності; між підприємствами, організаціями, установами; між державою і приватними особами; між підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності та приватними особами; між приватними особами. Реалізується в актах, позовних заявах, протоколах, постановах, запитах повідомленнях тощо.

АДМІНІСТРАТИВНО-КАНЦЕЛЯРСЬКИЙ — використовується у професійно-виробничій сфері, правових відносинах і діловодстві. Він обслуговує та регламентує:

- службові (офіційні) відносини між підприємствами одного й різного підпорядкування;
- службові відносини між структурними підрозділами одного підприємства;
- службові відносини між приватною особою та організацією, установою, закладом і навпаки;
- приватні (неофіційні) стосунки між окремими громадянами.

Реалізується в офіційній кореспонденції (листах), договорах, контрактах, заявах, автобіографіях, характеристиках, дорученнях, розписках тощо. Наприклад:

Той факт, що більшість сучасних людей функціонує в науково-виробничій сфері, є причиною взаємопроникнення двох інших різновидів мови — писемної (книжної) та розмовної (яку не варто обмежувати лише розмовно-побутовим стилем). Розмовний стиль уже має досить істотно виявлений різновид — розмовно-офіційний (професійний), тобто мову, якою спілкуються не в побуті, а у виробничій, освітній та інших сферах.

Формулюючи поняття “ділова мова”, слід мати на увазі принаймні три сучасні стилі — офіційно-діловий, науковий, розмовний, оскільки ділова мова містить близькі, взаємопроникні й навіть спільні мовні засоби різних рівнів. Уміле використання цих засобів є безперечною умовою досягання успіхів у професійній сфері.

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛЮ: монолог і діалог.

Отже, можна вирізнити такі властивості управлінської інформації в умовах ділового спілкування: **ОФІЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР; АДРЕСНІСТЬ; ПОВТОРНІСТЬ; ТЕМАТИЧНА ОБМЕЖЕНІСТЬ.**

Специфіка ділового спілкування полягає в тому, що, незалежно від того, хто є безпосереднім укладачем документа й кому безпосередньо його адресовано, офіційним автором та адресатом документа майже завжди є організація в цілому.

Іншою важливою характеристикою ділового спілкування є конкретна адресність інформації.

Суттєвим чинником ділового спілкування, що впливає на характер управлінської інформації, є повторність дій і ситуацій. Управлінська діяльність — це завжди “гра за правилами”. Унаслідок цього повторність управлінської інформації приводить до регулярності використання однакових мовних засобів.

Наступною характерною рисою ділового спілкування є тематична обмеженість кола завдань, що розв’язує організація, а це, у свою чергу, є наслідком певної стабільності її функцій.

Найголовніші **ознаки**:

- документальність (кожен офіційний папір повинен мати характер документа);
- стабільність, високий ступінь стандартизації;
- лаконізм, точність, суворе регламентація тексту;
- майже цілковита відсутність емоційності та образності і будь-якого вияву індивідуальності автора.

Особливості мовного оформлення офіційно-ділового стилю зумовлені специфікою його використання.

Лексико-фразеологічний рівень:

- використання спеціальних термінів — мовних штампів, кліше, канцеляризмів (напр., *розпорядження, протокол, нижчепідписаний, супровідний, високі договірні сторони, відповідно до.., згідно з розпорядженням* тощо);

- відсутність емоційно-експресивної лексики.
- Граматичний рівень:**
- висока частотність уживання абстрактних іменників на -ість, -ання (*розпорядження, стягнення, чинність, організованість, недоторканість* і под.);
- переважання інфінітивних, неособових дієслівних форм (*ухвалити, заслухати, подається, організовується* тощо);
- типове вживання ускладнених речень, нанизування кількох підрядних тощо;
- чітка організація тексту – поділ на параграфи, пункти, підпункти.

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ СТИЛЬ

МЕТА МОВЛЕННЯ І СФЕРА ВИКОРИСТАННЯ. Головна функція цього різновиду мовлення – інформативно-пропагандистська та агітаційна. Це стиль засобів масової інформації (преси, радіо, телебачення), які покликані не тільки висвітлювати різноманітні суспільно-політичні проблеми, а й формувати громадську думку. Саме тому публіцистика характеризується з одного боку популярним, чітким викладом, орієнтованим на швидке сприймання повідомлень, стислість і зрозумілість інформації, а з іншого – експресивністю, частково поєднуючи таким чином ознаки наукового та художнього стилів.

У публіцистичному стилі виділяють кілька ПІДСТИЛІВ, кожний з яких має свої жанрові й мовні особливості:

ВЛАСНЕ ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ АБО СТИЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (газети, часописи, радіо, телебачення, реклама).

ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ (памфлети, фейлетони, нариси, есе).

НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ (критичні статті, аналітичні огляди, соціальні портрети тощо).

ОРАТОРСЬКЕ МОВЛЕННЯ також іноді вважають підстилем публіцистики, проте у сучасних дослідженнях підкреслюється, що вислів “ораторський стиль” означає усну форму публіцистичного стилю. Адже кожен із вище названих підстилів: і власне публіцистичний, й художньо-публіцистичний, й науково-публіцистичний, майстерно проголошений, називають ораторським (*Любов Мацько*).

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛЮ: монолог, діалог і полілог.

Отже, **ВИЗНАЧАЛЬНОЮ ОЗНАКОЮ** цього стилю є вдале поєднання логічності викладу із емоційно-експресивним забарвленням, тому він характеризується:

- доступність мови й формулювань (орієнтація на широкий загал);
- логічність доказів і полемічність викладу;
- поєднання точних найменувань, дат, подій, місцевості, учасників, викладення наукових положень і фактів з емоційно-експресивною образністю;
- наявність низки яскравих засобів позитивного чи негативного авторського тлумачення, яке має здебільшого тенденційний характер;
- широке використання художніх засобів (епітетів, порівнянь, метафор,

гіпербол та ін.

Основні мовні засоби:

Лексико-фразеологічні:

- широке використання суспільно-політичних та соціально-економічних термінів (*адміністрація, економіка, державність, президент, соціальний стан* тощо);
- точні найменування (подій, дат, місцевості, учасників);
- запозичення (*імідж, імпічмент, мас-медіа, презентація, мер, моніторинг, саміт, факс, байкери, екстрадиція* і под.);
- емоційно-оцінні слова, словосполучення (*національна еліта, національні традиції, історична місія* і т.д.);
- уживання в переносному значенні наукових, спортивних, музичних, військових та інших термінів (*опинитися на лаві запасних, орбіти співробітництва, президентський тил, парламентський хор, лідер змагання, фронт робіт, галопуюча інфляція, брудні гроші, відмивання грошей, заморожування цін* і под.);
- перифрази (словосполучення, що називають предмет за його визначальною ознакою) – *трудівники полів* (селяни), *майстри слова* (письменники), *творці високих урожаїв* (хлібороби) і т.д.
- багатозначна образна лексика, що має оцінну спрямованість;

Граматичні:

- іншомовні суфікси та префікси (**-іст(ист), -атор, -ація, -псевдо, -нео, -супер**);
- словотворчі форми з префіксом **-не** (*неухильний, нестримний, невідворотний, невідкладний* і под.);
- різні типи питальних, окличних та спонукальних речень, зворотний порядок слів, складні речення ускладненого типу (напр., *Гасла – Слава і честь людям праці!*, політичні заклики – *Ставаймо на бік демократичних сил!* тощо);
- широке використання діалогічної форми мовлення, вияв авторської індивідуальності із притаманною відвертою, неприхованою оцінністю.

ХУДОЖНІЙ СТИЛЬ

МЕТА МОВЛЕННЯ. **ОСНОВНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ** цього стилю – впливати засобами художнього слова через систему образів на розум, почуття, і волю читачів, формувати ідейні переконання, моральні якості та естетичні смаки.

СФЕРА ВИКОРИСТАННЯ. Цей найбільший і найпотужніший стиль української мови можна розглядати як узагальнення й поєднання всіх стилів, оскільки письменники органічно вводять ті чи інші складники стилів до своїх творів, надаючи більшої переконливості та вірогідності в зображенні подій.

Особливим функціональним різновидом писемної мови є стиль художньої літератури (інші назви – художній, художньо-белетристичний). Специфіка його у тому, що це складний сплав компонентів, у якому відображається усе багатство національної мови. З одного боку, він вбирає у себе елементи усіх інших стилів літературної мови, трансформує і переосмислює їх, з іншого – передбачає використання діалектизмів,

жаргонізмів, неологізмів, застарілих слів та інших складників, якщо це вмотивовано потребою мистецького зображення дійсності. В історії української літературної мови художній стиль посідає особливе місце. Адже саме із художньої творчості І. Котляревського започаткувалася нова українська літературна мова. Тривалий час цей різновид залишався єдиним повнокровним стилем, оскільки інші стилі через обмежені державною системою функції не могли природно розвиватися.

Художній стиль залежно від родів і жанрів літератури поділяється на такі підстили (і жанри відповідно):

ЕПІЧНИЙ (прозові жанри – епопея, роман, повість, оповідання, нарис).

ЛІРИЧНИЙ (поема, балада, пісня, поезія).

ДРАМАТИЧНИЙ (драма, трагедія, комедія, мелодрама, водевіль).

КОМБІНОВАНИЙ (художня публіцистика, ода, ліро-епічний твір, драма-феєрія, усмішка тощо).

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛЮ: монолог і діалог.

ГОЛОВНІ ОЗНАКИ:

- образність (образ-персонаж, образ-колектив, образ-символ, словесний образ, зоровий образ);
- поетичний опис дійсності навіть у прозових і драматичних творах;
- експресія як інтенсивність вираження (урочисте, піднесене, увічливе, пестливе, лагідне, схвальне, фамільярне, жартівливе, іронічне, зневажливе, грубе й ін.);
- зображувальність (тропи: епітети, порівняння, метафори, алегорії, гіперболи, перифрази тощо; віршова форма, поетичні фігури), конкретно-чуттєве живописання дійсності;
- відсутність певної регламентації використання засобів, про які йтиметься далі, та способів їх поєднання, відсутність будь-яких нормувань;
- суб'єктивізм розуміння та відображення (індивідуальне світобачення, світовідчуття і, відповідно, світовідтворення автора, спрямоване на індивідуальне світосприйняття й інтелект читача).

Основні мовні засоби:

Фонетичні:

- звукові повтори (алітерація, асонанс, звуковий паралелізм, анафора, епіфора, зіткнення, рима, кільце тощо. Напр.: *Криши, ламай, троци стереотипи! Вони кричать, пручаються, - ламай!*(Л.Костенко) – алітерація; *“Йде вже літо повноліто Йде вже сонце повна повня...”* (І.Драч) – анафора, звукоповтори);
- звуконаслідування (*Сумними довгими ключами Летять у вирій журавлі, Прощаючись надовго з нами Своім “кру-кру”... – Б.Лепкий*);

Лексико-фразеологічні:

- багатство найрізноманітнішої лексики з переважанням слів конкретно-чуттєвого сприймання (назви осіб, речей, дій, явищ, ознак - *“Лиже полум'я жовте черево, Важкувато сопе димар, галасує від болю дерево, Піднімаючись димом до хмар” – В.Симоненко*);
- емоційно-експресивна лексика;

- широке використання різних видів синонімів, омонімів, антонімів (“*Розплелись, розсипались, розпались, Наче коси, вересневі дні...*” (Д.Павличко); “*Коли крізь розпач випнутья надії І загудуть на вітрі степовім, Я тоді твоїм ім'ям радію І сумую іменем твоїм.*” (В.Симоненко);
- багатозначні образні елементи – тропи (метафора, метонімія, синекдоха, епітет, порівняння, гіпербола, літота, сарказм, іронія, перифраз, алегорія, оксюморон, символ);
- використання з художньою метою слів вузького стилістичного призначення: історизмів, архаїзмів, діалектизмів, канцеляризмів, просторічних елементів, термінів, запозичень тощо;

Граматичні:

- широке вживання дієслівних форм різних способів;
- використання всіх типів речень, синтаксичних зв'язків, ритмомелодики висловлень та текстів;
- стилістичні фігури (синтаксичний паралелізм, еліпс, риторичні питання, звертання, оклики, періоди, анафора, епіфора, парцеляція та ін.);
- використовуються усі функціональні типи текстів (опис, розповідь, роздум), а також різноманітні їх комбінації.

Аналізуючи художній текст, насамперед слід визначити його образний зміст, з'ясувати, які ознаки вказують на належність саме до художнього стилю, а потім уже розглядати його ідейний зміст, будову, характеризувати персонажів, визначити головний та побічні конфлікти, роль пейзажу тощо.

РОЗМОВНИЙ СТИЛЬ

МЕТА МОВЛЕННЯ. Основне функціональне призначення – бути засобом невимушеного спілкування, живого обміну думками, з'ясування побутових стосунків.

Цей особливий різновид літературної мови – найдавніший, оскільки започаткувався він ще з виникненням мови. В історії розвитку української мови усіх періодів через несприятливі умови, політичні утиски, офіційне невизнання, надмірні впливи запозичень значення розмовного стилю важко переоцінити, адже саме розмовна мова зберігала й передавала із уст в уста самотність слова української нації.

СФЕРА ВИКОРИСТАННЯ розмовного стилю – щоденне неофіційне спілкування у побуті, на виробництві.

Слід розрізняти неформальне й формальне спілкування. Перше — нерегламентоване, його мета й характер значною мірою визначаються особистими (суб'єктивними) стосунками мовців. Друге — обумовлене соціальними функціями мовців, отже, регламентоване формою і змістом.

Якщо звичайне спілкування задалегідь не планується, не визначаються його мета і зміст, то ділові контакти передбачають їх попередню ретельну підготовку, визначення змісту, мети, прогнозування можливих висновків, результатів.

У повсякденній розмові мовці можуть торкатися різних, зазвичай не пов'язаних між собою тем, отже, їхнє спілкування має частіше довільний інформативний характер.

Ділова ж розмова, як правило, не виходить за межі визначеної теми, має конструктивний характер і підпорядкована розв'язанню конкретних завдань, досягненню заздалегідь визначеної мети.

Розмовний стиль поділяється на два ПІДСТИЛИ: **РОЗМОВНО-ПОБУТОВИЙ; РОЗМОВНО-ОФІЦІЙНИЙ.**

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛЮ: монолог, діалог і полілог.

Усе це зумовлює такі **ОСНОВНІ ОЗНАКИ** цього різновиду мовлення, як:

- безпосередня участь;
- усна форма;
- неофіційність стосунків між мовцями (неформальне);
- невимушеність;
- непередбачуваність (неформальне);
- використання несловесних засобів (логічних наголосів, тембру, пауз, і інтонації);
- використання позамовних чинників (ситуація, поза, рухи, жести, міміка);
- емоційні реакції;
- потенційна можливість відразу уточнити незрозуміле, акцентувати головне.

Мовні особливості простежуються на усіх рівнях.

Фонетичні:

- багатство інтонацій, модуляцій голосу;
- емоційне розтягування звуку, розрив слова на склади, обриви слів, різкі зниження чи підвищення тону (“ - *Цить, дурню, то так годиться! Хто до дверей стукає, того треба по плечах постукати. Ти того не знав? Не-е-е зна-а-в!* – відхлипнув Гриць. ” (І.Франко);

Лексико-фразеологічні:

- емоційно-експресивно забарвлені слова і звороти (*хатинька, з глузду з'їхати, баньки, голуб'ята*);
- розмовні, просторічні елементи (*гальорка, тикати, попоїсти, добрячий, вчителювати, всенький, роззява, гепнути* тощо);
- переносне вживання слів для оцінної характеристики осіб (*зайчик, ластівочка, котик, осел, гадюка, свиня*);
- використання жаргонізмів, діалектизмів, згрубілих слів;

Граматичні:

- складні іменники із дієслівним компонентом (*вертихвістка, варивода, блюдолиз, пройдисвіт* і под.);
- субстантивация іменників (*відпускні, примірочна, контрольна, прохідна, душова*);
- складноскорочені слова (*завгосп, медсестра, санпропусник, харчоблок*);
- широке використання вигуків;
- різні типи простих речень (переважно короткі: неповні, обірвані, односкладні, слова-речення).

КОНФЕСІЙНИЙ СТИЛЬ

Назва цього різновиду літературної мови походить від лат. confessio – визнання, сповідання. Інші газви: сакральний стиль (від лат. sacrum — священне, присвячене богам), релігійний.

МЕТА МОВЛЕННЯ. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ конфесійного стилю – обслуговувати релігійні потреби як окремої людини, так і всього суспільства. Допомогати віруючим у спілкуванні душі з Богом, зберігати і примножувати культові ритуали, об'єднувати віруючих одним почуттям щиросердної віри в Бога.

Це стиль перекладної культової (Біблія, життя, апокрифи тощо) й оригінальної (проповіді, послання, тлумачення Святого письма, молитви, складені священослужителями української церкви) літератури.

У зв'язку із прийняттям християнства у Київській Русі культові книги спочатку перекладали з грецької старослов'янською мовою. Послужувалися нею в релігійних обрядах, додаючи окремі українські вимовні і граматичні риси. Починаючи із середини 16 ст. у церквах використовували і давню українську мову (збереглися українські переклади Пересопницького євангеліє, 1556-61, друкуються проповіді, ораторські й теологічні твори, духовна поезія, релігійні пісні). Проте пізніше, в умовах суцільних заборон на все українське, починаючи з кінця 17 ст., конфесійний стиль був вилучений із контексту української мови аж до проголошення України незалежною державою у 1991 році. Незважаючи на це, у середині 19 ст. з'являються український переклад Євангелія Маркіяна Шашкевича, перший повний переклад Нового Завіту П.Морачевського (1862). Потім – переклади Біблії П.Куліша, І.Нечуя-Левицького, І.Пулюя, І.Огієнка, І.Хоменка.

СФЕРА ПОШИРЕННЯ конфесійного стилю – культові установи (церкви, монастирі, теологічні навчальні заклади, молитовні будинки релігійні громади тощо).

Конфесійний стиль від інших відрізняє небуденна урочистість, піднесеність, наявність зазначених вище виражальних засобів і поділ на такі підстили: **ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ, НАУКОВИЙ, ХУДОЖНИЙ**. Повернення до загальнолюдських і давньо національних цінностей зобов'язує нас уважніше ставитися до конфесійного стилю як до складової частини загальнонаціональної культурно-духовної скарбниці та складової частини нашої історії.

Конфесійний стиль утілюється (реалізується) в релігійних відправах (літургіях), проповідях, молитвах (усна форма), духовних традиціях і в Біблії та інших церковних книгах, молитовниках, трєбниках тощо (писемна форма).

Це стиль перекладної культової (Біблія, життя, апокрифи тощо) й оригінальної (проповіді, послання, тлумачення Святого письма, молитви, складені священослужителями української церкви) літератури.

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛЮ: монолог і діалог.

ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ: урочистість і піднесеність, благозвуччя, образність і символізм, канонічність.

МОВНІ ОЗНАКИ СТИЛЮ. Основні мовні ознаки найвиразніше виявляються на **лексико-фразеологічному рівні:**

- конфесійна лексика (*Небесний Отець, Божий Син, Святий Дух, Ісус, Трійця, святий, митрополит, патріарх, літургія, амвон, врата, ангел, ікона, вознесіння, молитва, гріх, спокута, Богородиця, єпископ* тощо);
- старослов'янізми (*сотворити, благий, воздати, блаженний, возсідати, уповати* і под.);
- значна кількість метафор, алегорій, порівнянь (*Я зруйную цей храм рукотворний, — і за три дні збудую інший, нерукотворний*); наявність архаїзмів; стандартність стильової форми.
- усталені словосполучення (*Ісус Христос, Мати Божя, воскресіння із мертвих, Небесний Отець, Христос воскрес! Воістину воскрес! Прости, Господи! Подай, Господи! Помилуй, Господи!* тощо).

Граматичний рівень:

- вживання складних слів (*благословенний, Богородиця, Богоявлення, чудотворець, триєдиний, чоловіколюбний, животворящий, благодать* і под.);
- непрямий порядок слів, інверсія (*Хліб наш насущний дай нам сьогодні...*”);
- поширені повтори слів, словосполучень, речень (*Господи, помилуй! Господи, помилуй! Господи, помилуй!*).

Повернення до загальнолюдських і давньо національних цінностей зобов'язує нас уважніше ставитися до конфесійного стилю як до складової частини загальнонаціональної культурно-духовної скарбниці та складової частини нашої історії. Для синтаксису сакрального стилю характерний інверсійний порядок слів, який підкреслює урочисту піднесеність мови. Поширені повтори слів, словосполучень і речень, з допомогою яких наголошується та чи ін. думка. Мова культових творів, що апелює до душевних переживань людини, дуже образна, в ній багато епітетів, порівнянь, метафор, алегорій, символів, слів та виразів із переносним значенням.

ЕПІСТОЛЯРНИЙ СТИЛЬ (лат. *epistola* (*epistula*) — лист, подання).

МЕТА МОВЛЕННЯ. Основне **ПРИЗНАЧЕННЯ** — регулювати правові, ділові, виробничі контакти, зв'язки між суб'єктами правових відносин, ділового партнерства та підтримувати стосунки в родині і товариських колах, групах мовців за інтересами.

СФЕРА ВИКОРИСТАННЯ епістолярного стилю — офіційні міжколективні й міжособистісні стосунки та неофіційні особисті зв'язки (ділове листування в установах і приватне листування в родині). Епістолярна спадщина визначних діячів культури мистецтва, науки, політики тощо може бути складовою частиною інших стилів, наприклад, художньої літератури, публіцистики (“Вибрані місця з листування з друзями” М. Гоголя, “Листи з хутора” П. Куліша, “Листи до сина” Ф. Честерфілда та ін.). Сфера використання епістолярного стилю мови не має чітко окреслених меж — це побут, інтимне життя, виробництво, політика, наука, мистецтво, діловодство. Отже, сферою використання є офіційні міжколективні й міжособистісні стосунки та неофіційні особисті зв'язки.

За тематикою й змістом листи можуть бути найрізноманітнішими в залежності від сфери їх використання та інтересів адресатів. **Листування поділяється на два типи: офіційне (службове) та неофіційне (приватне).**

Офіційним є листування між державними органами, установами, організаціями та між службовими особами, які підтримують офіційні стосунки. Таке листування входить до сфери офіційно-ділового стилю.

Неофіційне (приватне) листування відбувається між особами, які мають неофіційні стосунки. Воно має переважно побутовий характер — родинний, інтимний, дружній — і перебуває у сфері дії усного розмовного стилю. Тому не всі стилісти визначають епістолярний стиль, вважаючи його писемним різновидом (підстилем) усного розмовного.

Крім листів до епістолярного стилю відносять **щоденники, мемуари, записники, нотатки, календарі.**

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТИЛЮ: монолог і діалог.

Основні **ОЗНАКИ** — персональність; інформаційна цілеспрямованість (зазвичай на конкретного адресата) і її утаємничення; авторське “я”; наявність певної композиції: початок, що містить шанобливе звертання; головна частина, у якій розкривається зміст листа; кінцівка, де підсумовується написане, та іноді постскрипtum (P.S. — приписка до закінченого листа після підпису).

Основні **МОВНІ ЗАСОБИ:**

- адресація, межі мовного етикету, стандартність висловів у ділових листах; різноманітна конкретним змістом лексика, вільний виклад змісту у приватних листах; емоційно-експресивні засоби, варіантність норм і особливості порушення їх в інтимному листуванні;
- поєднання компонентів художнього, публіцистичного й розмовного стилів і вироблення індивідуального авторського образу в листах-сповідях, листах-творах, листах-інформаціях.

Упродовж століть епістолярний стиль, як і всі зазначені вище стилі, зазнавав змін. Сучасний епістолярний стиль став більш лаконічним (телеграфним), скоротився обсяг обов’язкових раніше вступних звертань та заключних формулювань увічливості.

2. ПРОФЕСІЙНА СФЕРА ЯК ІНТЕГРАЦІЯ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО, НАУКОВОГО І РОЗМОВНОГО СТИЛІВ

Поняття «ПРОФЕСІЙНА МОВА» охоплює три функціональні різновиди літературної мови – офіційно-діловий, науковий, розмовний.

Офіційно-діловий і науковий стилі не допускають (або майже не допускають) уживання художніх засобів мовлення, звуконаслідувальних слів, вигуків, питальних та окличних речень та ін. Вони розраховані на раціональне, а не емоційне сприйняття. В обох стилях по можливості уникають викладу від першої особи однини (крім документів щодо особового складу) («я дослідив» «я повідомляю») і замінюють її першою особою множини («ми дослідили», «ми повідомляємо») або безособовими конструкціями («було досліджено», «дослідження було проведено»).

Для цих стилів характерні спільні метатекстові одиниці, за допомогою яких можна:

1. наголосити на чомусь важливому, привернути увагу читачів до важливих фактів: *слід (варто) зауважити, особливо важливо виокремити, розглянемо (наведемо) тепер приклад, особливу увагу треба зосереджувати, перейдемо до питання, зауважимо насамперед, тільки, аж ніяк не..;*
2. пояснити, уточнити, виділити щось: *наприклад, для прикладу, як-от, приміром, зокрема, а саме, тобто, як ось, це значить, передусім (передовсім), так, тільки, лише, навіть;*
3. поєднати частини інформації: *(й), також, тобто, іншими словами, інше кажучи, або інакше, крім того, разом з тим, між: іншим, мало того, заразом, згідно з цим, відповідно до цього, як зазначалося раніше, як про це йшлося;*
4. вказати на порядок думок і їх зв'язок, послідовність викладу: *по-перше, по-друге, з одного боку, з другого боку, ще раз, почнемо з того, що..., перейдемо до...;*
5. висловити впевненість або невпевненість (оцінку повідомлюваного): *безсумнівно, безперечно, без усякого сумніву, беззаперечно, поза всяким сумнівом, напевно (напевне), звичайно, природно, обов'язково, необмінно, безпомилково, розуміється, не потребує доведення..., можливо, ймовірно, самозрозуміло;*
6. узагальнити, зробити висновок: *у результаті можна дійти висновку, що...; узагальнюючи, є підстави стверджувати; із сказаного випливає; з огляду на важливість (авторитетність); отже, таким чином, зрештою, врешті, після всього, сутність викладеного дає підстави потвердити про...; на основі цього ми переконалися в тому...;*
7. зіставити або протиставити інформацію, вказати на причину (умову) і наслідки: *а, але, проте, однак не тільки (не лише), а й...; всупереч положенню (твердженню); як з'ясувалося, попри те, внаслідок цього, а отже, незважаючи на те, як з'ясувалося;*
8. зробити критичний аналіз відомого або бажаного: *автор аналізує (розглядає, характеризує, порівнює, доводить, обґрунтовує, підкреслює,*

виокремлює, зупиняється на..., формує, наголошує на важливості, пояснює це тим, що...; звичайно, особливо слід (варто) відзначити, загальноприйнято, одним з найвизначніших досягнень є; у дослідженні викладений погляд на..., викладені дискусійні (суперечливі, невідомі, загальновідомі, істинні) відомості, зроблено спробу довести, наведені переконливі докази, враховані попередні висновки, взяті то уваги, схвальним є те, що, варто спробувати, необгрунтоване твердити, можна погодитися.

Отже, професійна сфера репрезентує офіційно-діловий і науковий стилі у єдності спільних мовних засобів досягнення комунікативної мети, адже кожна людина, незалежно від фаху, віку, статі, соціального становища, стикається з проблемою написання заяви, службової довідки, листа, виступу.

Для забезпечення комунікативної досконалості мовлення (точності та логічності викладу і їхнього обов'язкового складника – мовної унормованості) кожний фахівець має доцільно послуговуватися мовними засобами різних рівнів. З цією метою студенти мають навчитися аналізувати наукові, науково-популярні тексти на лексичному, лексико-семантичному, стилістичному і граматичному рівнях, редагувати, скорочувати (компресія) тексти, конструювати елементи висловлювання з урахуванням запропонованої мовленнєвої ситуації. Правильно підібраний текст допоможе сформувати уміння спочатку правильно складати вторинні наукові тексти (конспект, анотацію, реферат), а потім підготуватися до написання власного наукового тексту, наприклад, дипломної роботи.

Основою професійної підготовки є комунікативна компетенція, то уміння і навички говорити, запитувати, відповідати, аргументувати, переконувати, висловлювати точно і ясно думку, правильно поводити себе в конкретній ситуації. І тут на допомогу прийде розмовний стиль, зокрема його різновид – розмовно-професійний. Під час занять студенти відтворюватимуть фрагменти професійної діяльності, вирішуватимуть ситуативні задачі, в яких можна запропонувати будь-яке мовне явище чи комунікативну проблему. З цією метою варто проводити тренінги, які орієнтуватимуть студентів на створення діалогів чи вміння вступати в дискусію, уважне слухання опонента чи втручання в розмову, висловлення власного погляду чи узагальнення думок тощо.